

KUNST- DETEKTIVENE

TEKST
Bjørn Sortland
ILLUSTRASJONER
Trond Bredeesen
FORLAG
Aschehoug 2000-

VERDEN RUNDT MED VISUELLE DETEKTIVER

TEKST MORTEN OLSEN HAUGEN
ILLUSTRASJONER TROND BREDESEN

BJØRN SORTLAND OG TROND BREDESENS serie om «Kunstdetektivene» er en av de største norske barneboksuksessene de siste årene. Siden *Venezia-mysteriet* utkom i 2000, har det kommet en bok hvert år, med *Mexico City-mysteriet* (2012) som den trettende og foreløpig siste.

I tekst og bilder finnes grunnlag for ulike lesemåter og flere typer gjenkjennelse. Bredebens realistiske tegnestil gjør at reisemålene og den «vanlige» familien blir identifiserbare og gjenkjennelige. Bøkene byr dertil på kunnskap om geografi og kultur, høyt action-tempo og referanser til populærkultur.

Nå i vår har Bredeesen også fått Kulturdepartementets illustrasjonspris for barnelitteratur for 2012, med en bred og god jurybegrunnelse som både fanger opp det autentisk-dokumentariske og det sjangerkarakteristiske ved tegningene.

Jage og jages

Familien Bergvik, med tre barn (David, storesøster Sissel og lillebror Thor), mor, far og onkel, reiser til stadig nye steder med høy kulturfaktor: Angkor Wat, Venezia, Barcelona, Paris. På reisene blir de forfulgt av den onde og gale Stig Svartvik – som dels vil bruke dem til å stjele verdifulle kunstsatter, og dels vil ta livet av familien.

Kombinasjonen av å bli jaget og selv være på sporet er en god spenningsdriver. Og hovedpersonen David lever opp til rollen som barnebokdetektiv når han som regel forsøker å ordne opp selv, i stedet for å be de voksne om hjelp.

Gjenkjennelse

Serieskriving gir fordelene av å ha et innarbeidet typogalleri med faste roller, men gir samtidig noen andre utfordringer: forfatteren må være inspisient og script og sørge for at fortellingene både er like nok, varierte nok og ikke motsier seg selv.

Både forfatter og illustratør har ansvar for å skape serieidentiteten. Bredeesen gjør sitt ved å ivareta et

konsekvent visuelt uttrykk, og ved å skape noen gjennomgangsfigurer med tydelige attributter. Finurlig nok er hovedpersonen David forholdsvis pregløs, mens Stig Svartvik og presteonkel William med pipe og rundsnipp er gjenkjennelige.

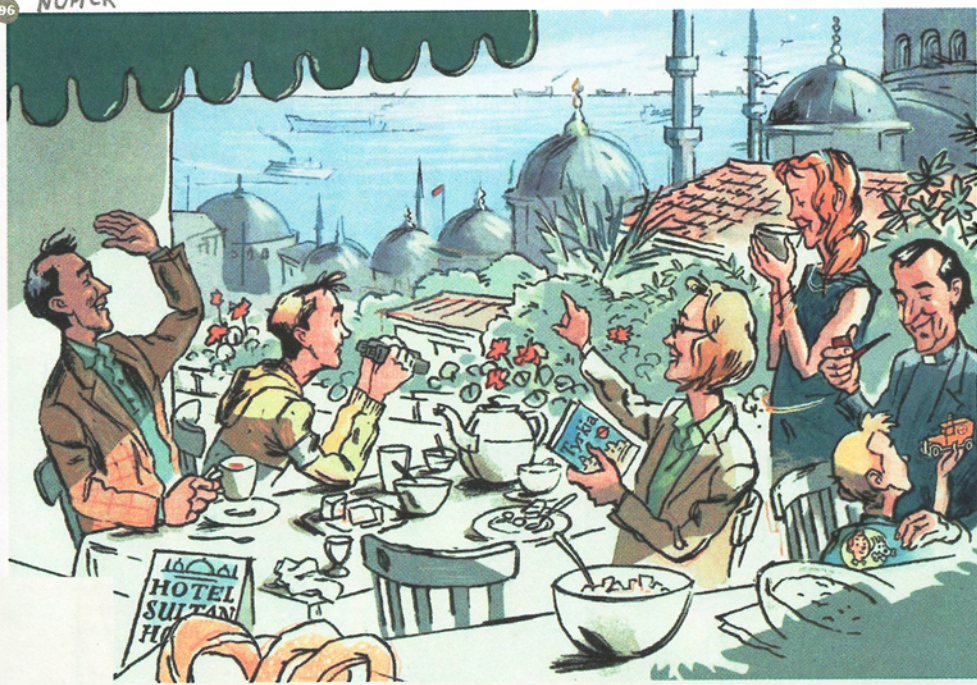
For å bryte seriefølelsen har Sortland i de seneste bøkene introdusert noen problemer som varierer intrigen. I bok 12 vekkes en mistanke hos David om at onkelen William hjelper Stig Svartvik med å overvåke familien. Frykten for en muldvarp innen gruppa er et uvanlig tema i barnelitteratur, hvor konfliktlinjene som regel har vært tydelige. Sortland er likevel ikke alene om dette, det finnes en økende tendens i barnefantasy til å bruke tvetydige mentor- og skurketyper, noe som stiller større krav til hovedpersonens vurderingsevne.

Flere tegnestiler

Bredebens tegnestil er for det meste realistisk og skildrende. Han veksler mellom panorama av bymiljø og halvnære bilder av personer. Men det er betydelig og bevisst variasjon. Han bruker både fugle- og froskeperspektiv for å skape en effekt av uro i spenningsscener, og han bruker også fugleperspektiv for å plassere personene i miljø eller for å understreke at David er alene.

I tillegg til den realistiske tegnestilen har Bredeesen også bredere repertoar av stiler. Hver bok åpner med en tosiders prolog med utgangspunkt i Davids mareritt, og disse tegningene er diffust drømmeaktige. Videre finnes det i hver bok noen scener hvor stilen går over i det ekspressive. Som regel er det spenningsscener hvor mye står på spill: i *Istanbul-mysteriet* hugger David en brannøks gjennom en museumsmonter, og i *Mexico City-mysteriet* stikker han en kniv i skulderen til Stig Svartvik.

Det er også en type illustrasjoner som ikke er knyttet til handlingen, men brukes som vignetter sist i kapitlene eller som margillustrasjoner på et oppslag. Motivene har utgangspunkt i de kultur-

historiske objektene i den aktuelle byen: fliser fra Topkaipalasset avslutter kapitler i Istanbul-boka, kunstgjenstander fra Maya-kulturen har samme funksjon i Mexico-boka og «Broken column» og «Sverd i stein» brukes på denne måten i *Stavanger-mysteriet*.

Illustrerer det visuelle i teksten

Sortland er en forfatter med særlig sans for bildekultur, og gjennom samarbeidet med Bredesen får han realisert det potensialet av referanser til billedkunst og visuell populærkultur som han legger inn i teksten.

Jeg synes at forbindelsen mellom de bildene som beskrives i teksten og gjenbruk av dem i illustrasjonene er typisk for bøkene. For en billedbokillustratør er det som regel et gode når illustrasjonene har elementer som ikke ligger i teksten, eller som utvider forståelsen av teksten. I denne serien mener jeg imidlertid at det er en kvalitet ved Bredesens arbeider at han følger teksten så lojalt. For det første forenkler det barns lesing når illustrasjonene følger teksten. For det andre er det så mye som kan fanges opp av handling og geografi at Bredesen har et rikt materiale å arbeide med uten å dikte inn mer.

Bildene i *Bergens-mysteriet* (2009) kan fordeles i fire kategorier: bilder som dokumenterer geografien - som en utsikt over Vågen fra Fløibanen, bilder som følger opp de referansene til bilder som ligger i teksten - som det at skjermespareren på Davids nye mobiltelefon morfer mellom et foto av Stig Svartvik og et Picasso-maleri, bilder med spenningsscener - som en konfrontasjon med gisler og våpen nede i Akvariet, og bilder som markerer forflytning - som Davids flukt gjennom bygatene.

Spor av populærkulturen

Jeg ser tre forhold i teksten som jeg tror er med på å gi serien dens appell. For det første action. David er alltid i livsfare, og på omslaget til de fire siste bøkene i serien blir David truet med pistol en gang og kniv en gang, mens han selv holder pistolen på den tredje. I det siste har norske barnekrimbøker blitt beskyldt for ikke å handle om ekte forbrytelser, men om barn som går seg bort og gjenstander som blir forlagt. I lys av det er dette ærlig og eksplisitt action.

Bøkene har ikke bare mer action, men også mer uttalt lærdoms potensial. Kunst og kultur er integrert i handlingen som både reises og forbrytelserens mål. For denne lese måten har bøkene også et tresiders minileksikon bakerst.

Det tredje særtrekket er de mange referansene til film og annen kultur som teksten legger opp til. Og ikke bare det som er nødvendig for handlingen, men også det som skrives inn som analogier: «Bak maska lyser det gulgrønt i øynene til Stig Svartvik, akkurat slik Don Rosa har tegnet Onkel Skrue i det øyeblikket han for alltid velger penger framfor alt annet.» I *Istanbul-mysteriet* (2011) finnes det foruten Don Rosa også referanser til James Bond, zombier, Star Wars, MGP-sangen Saamid ædnan, Tintin, Mission Impossible, Agatha Christie og Mummidalen.

Bredesen følger opp disse referansene i moderat grad - slik at vi ser Kiss-masker i Bergen og en Tintin-bil i Stavanger, men han overspiller dem ikke. Tekst og bilder har heller hvert sitt lag av visuelle referanser. Det ser faktisk ut som om Sortland dyrker en særskilt gutteromskultur av popkulturelle referanser i teksten, slikt som far og sønn kan ha glede av sammen. Dette kan være en av forklaringsene på at serien har så stor appell. ■

